

"רגע של היסטוריה או היסטוריה ברגע"

על נס חנוכה שלנו במשפחת סדובסקי

בלעדי ל"טיפול שורש": ראיון עם אבא אלטשולר בעקבות מלחמה ותמונה

עמ' 3

מכיוונו נורו הרקטות. כאנו לתמוך במאבק של הכפר כנגד הריסת הטירות העתיקות שבשטח הכפר. היה מרגש.

למזלנו, הקטיושות לא התפוצצו ולא היו נפגעים. אין ספק, נס גדול היה פה.

בשבוע שעבר הייתי עם בתי בכפר בתיר, דרומית-מערבית לירושלים,

העניינים. השולחן במטבח נחרך, רהיטים עפו ממקומם, זכוכיות התנפצו וצלחת כסף שאימא אהבה נחרכה מהחום. תקליט שאהבתי, נשבר. אימא שלי לא הבינה מה קרה. לא עבר רגע והגיע שוטר שאמר לה: "יש לך מזל גדול גברת, פגעה לך בבית קטיושה". הטיל שחדר תחילה לחדר השינה של הורי, המשיך לחדר האורחים ואף הספיק "לבקר" במטבח.

כך נכנסה משפחתי להיסטוריה כשאת משהי הקטיושות שנחתו אותו בוקר בירושלים, נחתה בדירתנו. הרקטה השנייה נחתה בסמוך לבית הנשיא (היום שוכן במקום תיאטרון ירושלים).

מאת אמנון סדובסקי

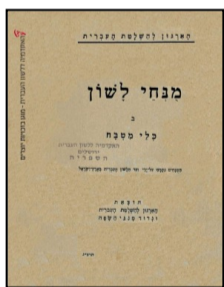
זה קרה ביום רביעי בשבוע, 20 בדצמבר 1970, כשבועיים לאחר חנוכה.

היה זה יום יפה, אביבי, השמש הציצה מבעד לעננים. יום חולין שגרתי. אימא שלי, דודתי ועוד שתי נשים היו אז בבית שלנו ברחוב הטייסים. הן שתו קפה של בוקר במטבח ולאחר מכן ניגשו לעבודות הבית. לפתע פתאום, בשעה רבע לאחת עשרה, ללא שום התרעה וללא אזעקה, רעש חזק החריד את הדירה ולאחריו היא התמלאה בעשן סמיך, מין אבקה ורודה שצרבה את

עברית - השפה שלי

נושא - בעברית. וכאשר אבא עצמו התעניין בתחום חדש - הזמין לעצמו מילון מקצועי לתחום. כך היה בביתנו מילון למונחי החקלאות, מילון זואולוגי, מילון למונחי הפסיכולוגיה, וכו'.

זה המקום לשתף את הקוראים ברקע לאהבת העברית של אבא. בקטע הבא מספר זיכרונותיו מימי השואה, אבא מתאר את ימיו בשנת 1942 כאשר הוא מתחבא חסר תעודות בדירת מסתור בברלין - הוריו כבר נשלחו למוות, והוא בן 20: "עכשיו יכולתי לקרוא כאהבת נפשי. החלטתי לנצל חלק משעות היום ללימוד הספרות התורנית, וחלק אחר להקדיש להשכלה הכללית. ... במהלך הלימוד גיליתי מחדש את יופייה של הנעימה המקראית ואת התמציתיות של העברית. הבנתי שהתרגום אינו יכול להעביר את העוצמה והפיוט שמצאתי בשפת הנביאים ובלשונו של משורר תהלים.

לאוניברסיטה העברית ברגע שהגיע לארץ, לא כל שכן שהיה בטוח ביכולתו לגדל את משפחתו בחינוך יהודי ועברי מעשה ידיו ופרי רוחו בלבד.

ראשית, אמא היתה צריכה ללמוד עברית, בעוד אבא נמצא כל היום בעבודה. על כל חפץ בבית אבא הדביק מדבקה המציינת את שם החפץ בעברית, וכך אמא יכלה לשנן את אוצר המלים שלה בהיעדרו. הבית התמלא תקליטים של שירי ילדים בעברית - יבוא אישי מן הארץ, וספרי קריאה בעברית לילדים ולמבוגרים. בנוסף, היה לנו מנוי על עיתון 'הארץ' למבוגרים, ו'הארץ' שלנו לילדים.

כל ערב, היו בבית לימודי תורה ועברית לכל בני המשפחה. כתוב בספר דברים: "ושיננתם לבניך ודיברת בם, בשבתך בביתך... בשכבך ובקומך", וכך אכן נעשה אצלנו בבית. תוך משמעת קפדנית, למדנו תורה, משנה, תלמוד ועברית וגם אקטואליה יהודית ועיסוק בבעיות השעה. עברית היתה השפה המדוברת בבית מן ההשכמה ועד ההשכמה. ולא היה מי שילמד אותנו קלות בעברית... אבא רכש עבורנו 'אנציקלופדיה תרבות' לנוער, כדי שנוכל לקרוא על כל

מאת חנה להמן

מה הדרך הטובה ביותר ללמוד עברית? לדעתי היא לגדול בבית משפחת בן-גרשום, בכפר קטן בדרום הולנד. או: לחיות במחבוא מפני הנאצים, בלב העיר ברלין, ולנסות בעזרת לימוד העברית להפליג במחשבה לעולמות אחרים...

אבא ואמא השתקעו בהולנד בשנת 1960 כאשר נישאו. אמא, ילידת דנמרק, התגירה והגיעה להולנד בעקבות אבא. בינתיים הם דיברו זה עם זה אנגלית וגרמנית. אבא ואמא החליטו לגדל אותנו כיהודים דוברי עברית בכיבוד מוחלט מהשפעות של יהודים שאורחות חייהם לא היו לפי רוחם. אם אבא עצמו הצליח ללמוד עברית מספרי לימוד שהיו מוגנבים בכליו בעת בריחתו ותוך כדי חי המחתרת שלו תחת השלטון הנאצי, ולעמוד בהצלחה במבחנים

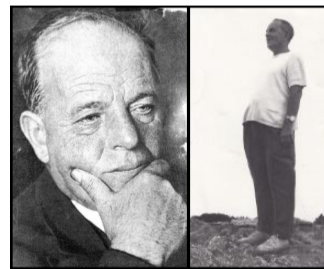
מפגש פסגה: סבא עקיבא וחיים נחמן ביאליק

האם זו רק אגדה אורבנית? יודעי דבר טוענים בתוקף שמפגש פסגה זה אכן התקיים בשנות העשרים של המאה הקודמת.

מאת רועי זלצר

סבא עקיבא למד בבית הספר התיכון "תרבות" שבעיר רובנו, פולין. רשת בתי הספר "תרבות" הייתה ממובילות החינוך העברי בתקופה זו ומוריה לימדו בשיטת "עברית בעברית".

השפה העברית הייתה שפת היום-יום בבית הספר, כחלק מהמאמצים להחיאת השפה והאידיאולוגיה הציונית.

מימין: עקיבא זלצר, משמאל: חיים נחמן ביאליק

להפתעת הרבה פנה אליהם ביאליק ביידיש. התלמידים הנדהמים הפסיקו את הסופר לאחר כמה משפטים, "אדון ביאליק, למה לא בעברית?". ביאליק נאנח ואמר בהתנצלות, "קינדרלך, אני עייף..."

תמונת מחזור - בית הספר "תרבות"

ביקורת אתרי אינטרנט

מהמטבח של סבתא אסתר

כולם מסכימים שאין כמו האוכל של סבתא, אבל מה דעתכם על אתר האינטרנט שלה?

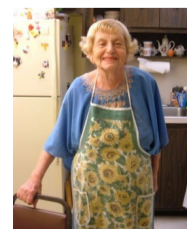
כתובת הבלוג:

<http://abuelazelcer.blogspot.co.il/>

בקומה העליונה - קניש תפוחי אדמה בקומה התחתונה - פיצצה

סבתא אסתר, במטבח

כמעט שאפשר להריח את הניחוחות מהמטבח של סבתא. נמליץ כאן בחום, על מתכון נפלא לקניש תפוחי אדמה, ללא ספק, גולת הכותרת של המטבח של סבתא אסתר.

מאת רועי זלצר

בלוג אוכל חדש עלה השבוע לאוויר: "La Cocina de la Abuela Zelcer" או "המטבח של סבתא אסתר" בתרגום חופשי. הבלוג מכיל מתכונים מהמטבח המזרח אירופי, בהשפעות דרום אמריקאיות.

שיטוט קצר בין המתכונים מגלה עולם שלם של טעמים וצבעים.

עברית - השפה שלי

המשך מעמ' 1

במסורת היהודית מכונה העברית 'שפת קודש' שכן זוהי שפת התנ"ך. ואני מצאתי סיבה נוספת לקדושה: העברית מעולם לא התדרדרה לרמת החילון שאליה הגיעה שפת אמי – הגרמנית. אף לא נאצי אחד יכול היה לנכס לעצמו את העברית ולעשות בה שימוש לרעה כשפת תעמולה. בחדרי חדרים, מאחורי חלונות אטומים, החלטתי ללמוד את השפה העברית המדוברת. הבאתי אתי לברלין ספר מעולה ללימוד השפה העברית המדוברת. בעקבות הקריאה בספר ובתוספת של קצת דמיון, אפשר היה להפליג אל מחוזות היישוב היהודי בפלשתינה. ... ואז הרמתי עיניים מן הספר, ודרך החלון בהיתי לעבר החצר, בה נשמעו קולות התעמולה שברדיו מכל הדיורות.

לפעמים אחזו בי ספקות מוזרים: אולי אני האחרון שעוסק בשפה העברית? ספר הלימוד נדפס בווינה בשנת 1937, שנה לפני סיפוח אוסטריה. רק אם יקרה נס, ישובו להדפיס בווינה ספרים בעברית. ומי עוד לומד עברית בברלין, בקיץ 1942? אף אחד. אתה התלמיד האחרון. ואולי אתה בכלל האחרון עלי אדמות, וכל מה ששמעת על פלשתינה הוא רק חזיון תעתועים?"

מתוך: עזרא בן גרשום, 'גר הייתי בארץ נכריה', עמ' 214-218

סיפור סבתא

מאת אמתי מור

יום ההולדת העשירי של אריה גרשטיין (לימים, דוד שלי, שנקרא כיום אריה גליל והוא בן 70), היה אמור להיות אירוע שמח. "הכנתי את הבית לחגיגה אמיתית" מספרת סבתא שלי, בתיה גרשטיין, ומוסיפה באנחה שאומרת ספק עצבות ספק רווחה "לא היה לי ולאף אחד אחר מושג איזה אסון עומד להתרחש".

המסיבה הייתה כמו שמסיבות, שמחה ונחמדה, עד שבשלב כלשהו, אריה בן העשר השתעמם קצת כדרכם של ילדים והוא התגנב באמצע החגיגה לחדר השינה של סבא וסבתא ולקח משם את הרובה של סבא שהיה מונח בצד המיטה. משם הוא חזר לחצר וצעד לתוכה בימין שמאל עם חזה מתוח, ועיניים כמעט עצומות, עם הרובה מונח על הכתף שלו באמצעות רצועת העור שהייתה מחוברת אליו בקנה ובידית האחורית. "וככה" מספרת סבתא בקול נרגש "איך שהוא צועד הוא מכריז בקול: "הקהל ימתח לדום! הקשב!" ונעמד בדום מתוח, מצדיע למפקד דמיוני כלשהו שניצב מול עיניו בין האורחים"

איך הגיבו האורחים?

"כולם צחקו נורא. ומישהו אפילו צעק בחזרה: "אויב מלפנים! אש!"

בשלב זה סבתא מפסיקה את הסיפור ועוצמת את עיניה. נראה שלא קל לה לדבר יותר והאווירה המחויכת של הריאיון עד אותו הרגע מתחלפת באווירה טעונה ומעט עגמומית.

אחרי מספר דקות היא מוסיפה בקול חלש יחסית "כשהוא (אריה) שמע את הצעקה הוא "נכנס לדמות" ואחז בנשק כאילו הוא מוכן לירייה; עם יד אחת על הידית האמצעית ואצבע אחת על ההדק. כולם המשיכו לצחוק. חוץ ממני. אני כבר הבנתי מה הולך לקרות"

אריה כיוון את הנשק לכיוון סבתא שלי וירה בה "זו הייתה כמובן טעות" היא אומרת בדמעות "הוא היה רק ילד ולא הבין מה הוא עושה. הוא חשב שזה משחק" אבל הכדור היה אמתי. וכמוהו גם הפגיעה של סבתא, והסכנה לעובר שבבטנה.

"כולם נבהלו נורא" מספר אריה בשיחת טלפון "חוץ מסבא, שתוך שתי שניות כבר הניח את סבתא שכובה לצדו על המושב של המשאית הצבאית שלו. משם הוא נסע איתה מהר מאד לבית החולים איפה שהצילו אותה ואת אימא שלך בניחוח"

מה קרה שם?

"אריה ירה לי בבטן. זה מה שקרה"

לכבוד יום ההולדת העשירי של בנה אריה, החליטה בתיה לערוך מסיבה קטנה בחצר בית המשפחה בכפר בילינסון בפאתי פתח תקווה. "זה היה בית נהדר", היא נזכרת בעיניים נוצצות, "קטן ופשוט אבל מקסים". ואכן, היה בבית ההוא, שכבר מזמן נמכר והפך לווילה רהבתנית רחבת ידיים, משהו מפואר בצניעותו.

עץ אגוז. צילום אילוסטרציה

"היו שם כמה חברים של אריה מהשכונה, ובני הדודים מתל אביב. ובמזל, אבל ממש מזל, סבא שלך היה בחופש מהצבא אז הוא היה שם גם כן"

סבא היה חייל?!

"במילואים. הוא היה נהג משאית צבאי, כמו שהוא היה גם נהג בעבודה שלו, במפעל קרמיקה. רק עם פצצות"

ארטישוק בלימון

מאת דניאלה לשם

סבתה של אמי, חווה-שרה, וסבה, עקיבא-אריה וייס, עלו מלודז' שבפולין ליפו שבארץ ישראל בקיץ 1906. תל-אביב לא נבנתה עדיין, ויפו הייתה עיר נמל צפופה ומלוכלכת.

האקלים החם ותנאי התברואה הגרועים הגבירו את הסיכון למחלות זיהומיות. בהעדר אנטיביוטיקה מצאו רבים את מותם במחלות הללו. סבה וסבתה של אמי, שהיו מטופלים בשישה ילדים, שהקטן ביניהם רק בן שלושה חודשים, חששו מאד לבריאות משפחתם. הם החליטו, בין השאר, להימנע מאכילת בשר ודגים, שהיו מצע נוח להתרבות חיידקים. אחד מהמתכונים הצמחוניים שלהם הוא תבשיל של ארטישוק בלימון, אותו מכינים עם בוא האביב ובעיקר בליל הסדר. (זה אחד מהמאכלים האהובים עלי במיוחד!)

חומרים

- 5-7 ארטישוקים שלמים וטריים
- פירורי לחם
- 6 לימונים
- 3 ביצים
- 5 שיני שום
- מלח
- פלפל שחור טרי
- שמן לטיגון

הוראות הכנה

מסירים את הגבעול ואת העלים החיצוניים והפנימיים של פרי ("הקוץ") של הארטישוק, עד שמקבלים "קעריות" נקיות, שניתן למלא אותן. חוצים כל קערית לשניים. יוצקים מיץ לימון על חצאי הקעריות, כדי למנוע את השחרתן.

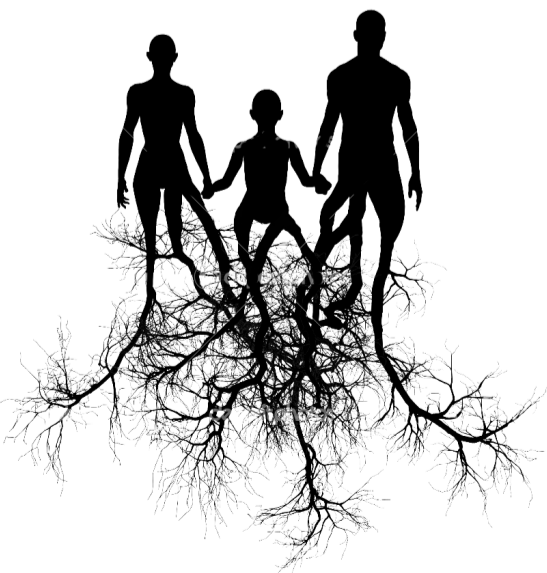
הכנת המילוי: טורפים את הביצים, מוסיפים פירורי לחם ומעט מים עד שמתקבלת עיסה, שניתן ללוש אותה בקלות, אך אינה רחוסה מדי. ממלאים את חצאי הקעריות מילוי הנ"ל, ומטגנים אותן במחבת עם מעט שמן. טיגון קצר עד שחצאי הקעריות משחימות (או מזהיבות) מכל צד. מעבירים את חצאי הקעריות המטוגנות לכלי זכוכית (פיירקס) מלבני. יוצקים עליהן מיץ לימון (אפשר לדלל את המיץ במים, אם בוחרים למתן את הטעם הלימוני), מוסיפים שיני שום חתוכות, מלח ופלפל לפי הטעם. אופים בטמפרטורה של 180 מעלות צלסיוס עד שהארטישוקים מתרככים, אך לא יותר מדי.

למכירה

שורשי משפחה מעולים, במצב מצוין.

לא לפספס!

פינת הנוסטלגיה

ראיון עם אבא בעקבות מלחמה ותמונה

מאת יפעת אלטשולר

והיו לנו עוד שלושה הרוגים. זה קרה בזמן שיחידות אחרות נכנסו לעיר העתיקה. מאותו זמן ואילך הכל היה שקט יותר, ולמעשה הקרב על ירושלים הסתיים.

אתה זוכר את התמונה הזאת? ספר לי עליה.

התמונה הזו תלויה בביתי שנים רבות, ידעתי פחות או יותר מתי צולמה אך החלטתי שזו הזדמנות לשוחח עם אבי על תקופת מלחמת ששת הימים (זו שאחריה נולדתי אני) ועל יום כיפור (זו שבסמוך אליה צולמה התמונה).

מימין לשמאל: נדב, אבא צביקה, יפעת ותומר

מתי גיסו אותך?

תמונה זו צולמה בתקופה שבין מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים. שירתנו הרבה במילואים בתעלת סואץ. ובדרכי דרומה לסיני עברתי ברביבים ואז התמונה צולמה.

את חטיבות הצנחנים גייסו אחרונים. התגייסנו בערך ב-23 במאי 1967.

איך נראו חייך בין שתי המלחמות?

לאחר מלחמת ששת הימים את נולדת. בתקופה זו התחלתי וסיימתי את לימודי התואר השני במתמטיקה. התגרשתי מאימא ונישאתי בשנית. התחלתי את עבודתי במרצה במכינה הקדם אקדמאית בירושלים, והתחלתי את לימודי התואר השלישי במתמטיקה.

בשנת 1971 עברתי לגור בירושלים ואת נשארתי עם אימא וגל ברביבים.

מה הייתה תחושתך לפני מלחמת יום כיפור, אחרי שעברת את ששת הימים? האם חששת?

מלחמת יום כיפור פרצה בהפתעה. נזרקנו לתוכה בבת אחת. לאחר הגיוס ירדנו לסיני, ועד לצליחת התעלה, ימים אחדים לאחר מכן, היינו בהמתנה לא רחוק מהתעלה. כשיוצאים לפעולה קרבת אתה אף פעם לא יודע באיזה מצב תחזור, וכל אחד חושש, במיוחד אחרי ניסיוני במלחמת ששת הימים.

אולם כפי שאת יודעת אני בן אדם די אופטימי, ובצורה כלשהי הנחתי שאחזור בשלום, כפי שגם קרה.

מה חשבת ואיך הרגשת ב"תקופת ההמתנה"?

רוב תקופת ההמתנה היינו ליד לוד וימים אחדים לפני פרוץ המלחמה עברנו לאזור בית שמש. היה מתח רב, לא היה ברור לאן מתפתחים הדברים, אבל היה די ברור שזה לא ייגמר בלי קרבות. ניסיוני הקרבי עד למלחמת ששת הימים היה מועט ולא הבנתי עד כמה קשה מבחינה פיזית ומבחינה רגשית תהיה ההשתתפות בקרבות.

תאר לי את הקרב על ירושלים בעיניך

נכנסנו לעיר המזרחית במקום שפרץ גודר אחר של החטיבה, לאחר מכן התנהל קרב בשטח בנוי שהוא מאד קשה מכיוון שמכל חלון או דלת של בנין יש אפשרות שיירו עליך ותפגע. ההתקדמות ברחוב שבו היינו ערכה כשמונה שעות למרחק של ק"מ אחד.

במהלך התקדמות זו נהרגו כעשרה מחיילי הפלוגה ונפצעו כארבעים. במשך הלילה ישנו מעט במסגד שהיה במקום, ולמחרת הופגזנו

"האדם אינו אלא קרקע ארץ קטנה האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו"

מאת איילת אלדן

סבי וסבתי – יעקב וחנה כוכבא, ברחו מגרמניה בשנת 1939 לאחר "ליל הבדולח" ועלו לארץ ישראל. הם הצטרפו לקבוצת המייסדים שהתגבשה עוד בגרמניה והיו ממקימי "קיבוץ רודגס" שליד פתח תקווה.

בחורף 1940 עבר הקיבוץ למקומו הנוכחי בשפלת החוף, ונקרא "קבוצת יבנה", אם הקבוצות הדתיות. הם שקבעו ועיצבו את משנת הקיבוץ הדתי שחוללה מהפכה ציונית דתית בחברה הארץ ישראלית. חייהם היו שילוב של אישיות דתית לומדת ואישיות חלוצית עובדת. הם קיימו את האידיאל של תורה ועבודה על בסיס עקרונות: השיתוף והשוויון, עבודה עצמית, הסתפקות במועט, חברה מעורבת ושוויונית.

אני, דור שלישי בקבוצת יבנה, גדלתי עד אמצע שנות העשרים לחיי, בחינוך קיבוצי "ייקי" המאפיין את חברי הקיבוץ. חוויתי את הלינה המשותפת בבית ילדים מגיל שלושה חודשים. את ההורים ואחיי זכיתי לראות מידי יום בבית ההורים בין השעות: 16:00 – 19:00. בערב השכיבו אותנו ההורים בבית הילדים ושומר הלילה היה אחראי עלינו. ההורים התפנו אז לממש את תרומתם לקהילה במעורבות בוועדות, ערבי תרבות, עיון ולימוד תורה. בבית הילדים גדלתי עם עוד 20 ילדים בני גילי, איתם אכלתי, שחקתי, למדתי והתקלחתי, הקשרים בינינו היו קשרי אחאות. כחברה החיה מיגיע כפיה, היינו אנחנו, הילדים, שותפים בחיי הקהילה ובין השאר גם בנשיאה בעול העבודה בהתאם לגילנו וליכולתנו. זכינו לחיי תרבות עשירים ומגוונים: חוגים, הצגות, הפעלות ואף היינו שותפים באירועי התרבות של "המבוגרים".

סבא שלי היה מנהל החשבונות של הקיבוץ, כילדה אני זוכרת את האור במשרדו דולק עד שעה מאוחרת. ממנו למדתי מהו ערך האחריות, יושר, מחויבות. סבתא הרעיפה עלי חום, אהבה והרבה פינוקים (בעיקר שוקולד שוויצרי שהיה אז בקיבוץ מצרך נדיר ומיוחד) היא לימדה אותי שלצד עקרונות וכללים חשובה האהבה והרוך.

למרות שאני כבר לא גרה שם, קבוצת יבנה היא בשבילי בית, ותמיד תהיה "תבנית נוף מולדתי".

